

УДК 159.923.2 + 159.923.32

Вус В. І.
Національний університет біоресурсів
і природознавства України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ ДУХОВНО-РЕЛІГІЙНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглядаються основні психолого-педагогічні моделі здійснення формувального впливу на духовну сферу дитини. Особлива увага приділяється теоретико-методологічним засадам православної психології. Визначаються основні критерії дослідження духовно-релігійного розвитку дитини.

Ключові слова: духовність, релігійне виховання, духовно-моральні цінності.

Питання духовності та моральності, молоді є актуальним на сучасному етапі, заторкує інтереси багатьох верств суспільства. Адже духовно-моральні пріоритети молодого покоління виступають як така суттєва корелята, яка й визначатиме незабаром напрямок та характер розвитку суспільства. Саме на розв'язання цього важливого питання й спрямована значна кількість освітніх програм та соціальних проектів. Не залишається осторонь цього процесу і Церква.

У наш час практика формування духовності, духовно-моральних цінностей випереджає науку. Причина цього вбачається у недостатній науковій та філософській розробці проблеми духовності людини. Недостатня науково-методологічна база, розбіжності у підходах до цього питання теології та традиційної науки призводять до зниження якості, неефективності формувального впливу на процес духовно-морального аксіогенезу дитини. Сучасна специфіка розвитку суспільства вимагає послідовного підходу до формування духовності та моралі у молодого покоління. Активізується прагнення зробити християнську освіту більш доступною для широкого загалу. Здійснюється пошук та апробація різноманітних форм роботи, які були б адаптовані до сучасних особливостей розвитку суспільства, сприяли б гармонійному розвитку духовності молодого покоління.

Метою статті є розгляд та визначення теоретико-методологічних засад дослідження духовної сфери дитини (у контексті православно орієнтованого виховання).

Аналіз психолого-педагогічних досліджень з проблеми здійснення формувального впливу на розвиток духовної сфери дитини вказує на наявність таких основних психологічно орієнтованих методичних моделей:

“формувальна”, “вільна”, “діалогічна”, “особистісна”, “збагачуюча”, “розвивальна”, “активізуюча” та “релігійна” моделі [2; 4].

“Формувальна модель”. Ґрунтується на твердженні, що впливати на розумовий розвиток дитини значить здійснювати цілеспрямоване управління процесом генези духовної сфери. За умови проходження учнем всіх етапів спеціально організованої педагогом орієнтувальної основи дій можливо гарантувати сформованість знань, навичок та якостей (Н. Ф. Тализіна, І. П. Калошина, В. П. Беспалько).

“Вільна модель”. При організації навчально-виховного процесу в максимальній мірі враховується ініціатива дитини. Відсутня жорстка система педагогічних впливів. Заохочується свобода індивідуального вибору, “імпровізація” стосовно як змісту, так і форм навчання (Р. Штайнер, Ф. Г. Кумбе, Ч. Сільберман).

“Діалогічна модель”. На першому плані постає формування діалогізму як основи вираження людської думки (у формі діалогу культур, ідей, діалогу в свідомості дитини голосів митця та теоретика тощо). Створюються умови для індивідуальної інтелектуальної творчості. Ключовий психологічний елемент – “діалогічність свідомості” (В. С. Біблер, С. Ю. Курганов, В. Ф. Литовський).

“Особистісна модель”. Головним завданням навчання є загальний розвиток учнів (розвиток пізнавальних, емоційно-вольових, моральних та естетичних здібностей). Особлива увага приділяється створенню сприятливої атмосфери спілкування на уроці (Ш. Амонашвілі, Л. В. Занков, М. В. Зверєва).

“Збагачуюча модель”. Головним завданням є інтелектуальний розвиток учнів через актуалізацію та збагачення ментального досвіду дитини (Е. Г. Гельфман, М. А. Холодна, Л. М. Демидова).

“Розвивальна модель”. Навчання спрямоване на розвиток основ теоретичного мислення в молодшому шкільному віці. Головне завдання навчання полягає у формуванні спеціально організованої навчальної діяльності школярів. Дитина навчається певних розумових дій (аналіз, планування, рефлексія) (Д. Б. Ельконін, В. В. Давидов, В. В. Рєпкін).

“Активізуюча модель”. Пізнавальна активність як важливий прояв духовності. Спрямована на підвищення рівня пізнавальної активності дитини (через вирішення навчальних проблемних ситуацій) (О. М. Матюшкін, М. І. Махмутов, М. М. Скаткін).

“Православна модель”. Православна психологія прагне інтегрувати релігійні цінності з гуманістичними світоглядними установками сучасності, та будувати навчально-виховний процес на засадах православ'я. Розглянемо головні завдання при формуванні духовно-моральних цінностей для кожної вікової категорії.

Вік до 3-х років. Головне завдання – відчуття/переживання дитиною любові до неї.

Дошкільне дитинство (3-6 років). Головне завдання – виховання звички до справ милосердя.

Молодший шкільний вік (7-10 років). Головне завдання – учеництво. Тут особливо важлива особистість вчителя.

Підлітковий вік (11-14 років). Головне завдання – пізнання Братства усіх людей. Тут особливо важливі навички спілкування.

Юність (15-20 років). Головне завдання – обрання власного шляху.

Молодість (21-29 років). Головне завдання – устрій земного життя людини.

Зрілість (30-56 років). Головне завдання – служіння.

Літній вік (56-75 років). Головне завдання – наставництво.

Старість (після 75 років). Головне завдання – остаточне приготування до зустрічі з Богом.

Результатом здійснення такого (релігійно-морального) ціннісно-формуваального впливу на аксіосферу дитини у кожному віці повинно бути формування відповідних “базових підвалин особистості”.

Вік до 3-х років. Базова довіра до світу.

Від 3 до 6 років. Ціннісна орієнтація.

7-10 років. Здатність до творчості.

Підлітковий вік (11-14 років). Почуття обов’язку, відповідальності.

Юність (15-20 років). Становлення теократичного світогляду [5].

Загальним механізмом розвитку духовності віруючої людини (а особливо дітей, у процесі формування в них теократичного світогляду) визначається чуттєве переживання (емоційний рівень), осмислення значимості (когнітивний рівень) та відчуття особистої потреби (діяльнісний рівень) у релігійних цінностях. Головним завданням православно орієнтованого педагогічного впливу є уникнути антагонізму “релігійного” та “світського” при формуванні світоглядної позиції дитини.

Навчально-виховний процес у православної педагогічній моделі складається з таких конструктів: індивідуальний стан педагогів/батьків (індивідуальний характер ставлень до Бога, соціуму та себе), соціально-психологічна модель духовно-релігійного розвитку дитини (очікування від психологічного, соціального та релігійного розвитку дитини), форми виховного впливу (вибір форм стосунків з дитиною, навчання, розвитку та релігійної активності), оцінювання результатів виховного впливу (емоційне сприйняття та когнітивна оцінка) та коригування форм виховного впливу (див. рис 1).

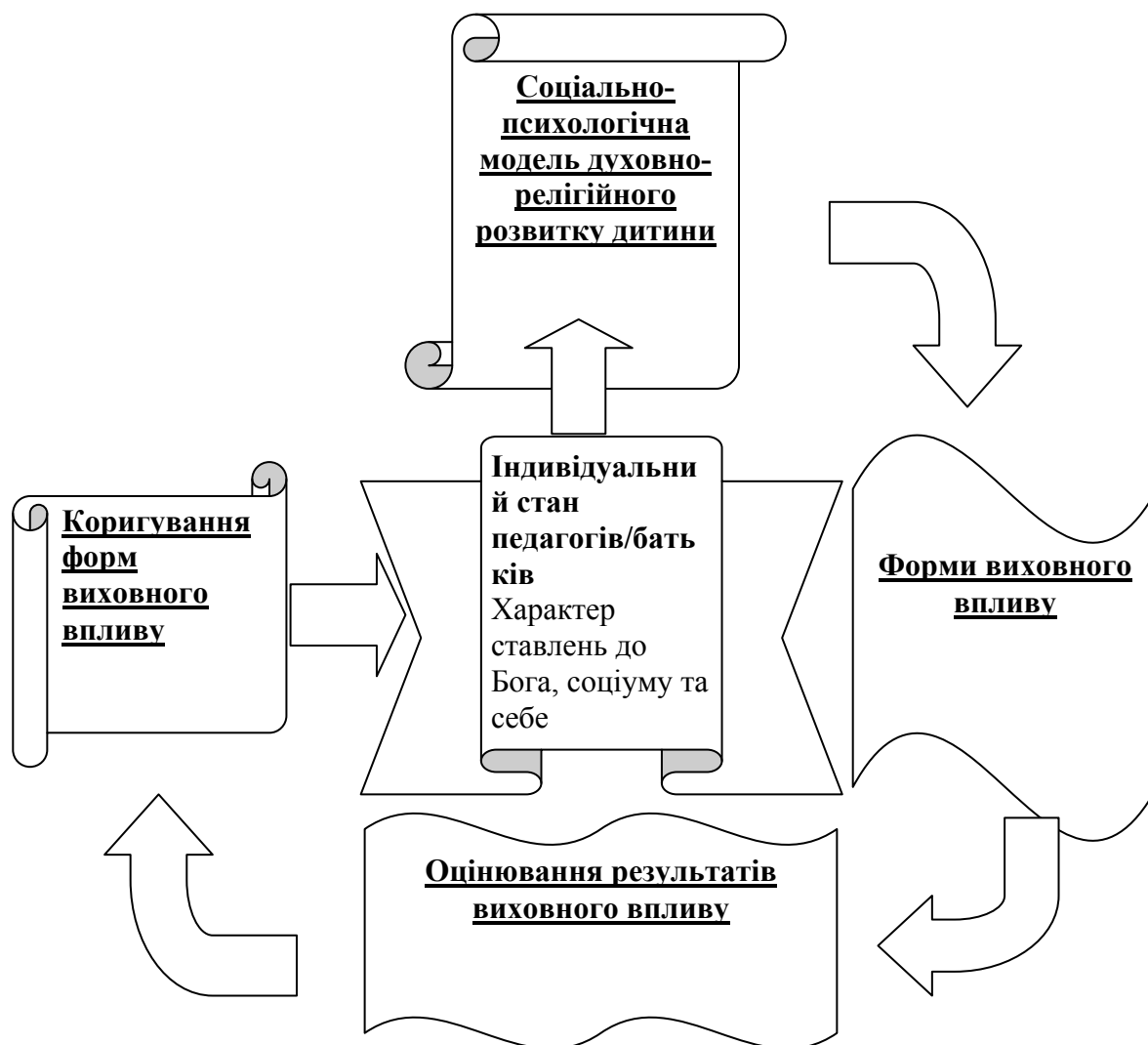

Рис. 1. Педагогічна/батьківська модель духовно-релігійного виховання

Відповідно до власних індивідуальних особливостей характеру ставлень до Бога, соціуму та себе, педагоги/батьки намагаються формувати виховний процес, створюючи соціально-психологічні моделі духовно-релігійного розвитку дитини. Змістове наповнення цих моделей зумовлює вибір форм виховного впливу. Процес порівняння результатів духовно-релігійного виховного впливу може призвести до коригування форм виховання [3].

Отже, у сучасній науковій літературі представлений широкий спектр психолого-педагогічних моделей розвитку духовної сфери дитини. Однак, існують розбіжності, а іноді й антагонізм, у тлумаченні понять “духовність”, “духовна сфера”, “духовний розвиток дитини”. Важливою проблемою постає визначення критеріїв розвитку духовності дитини.

Так, у антропоцентричній, гуманістичній традиції М. А. Холодна пропонує визначати ефективність формувального впливу на розвиток духовної сфери дитини за такими критеріями: компетентність, ініціатива, творчість, саморегуляція та унікальність [4].

У контексті ж духовно-релігійного виховання слід вивчати ставлення до релігійної сфери, особливості рівня освіченості, соціальної компетентності, саморегуляції, емоційної культури та проявів творчості [1; 3; 5] (див. рис. 2). Ці критерії узгоджуються з педагогічною моделлю духовно-релігійного виховання дитини.

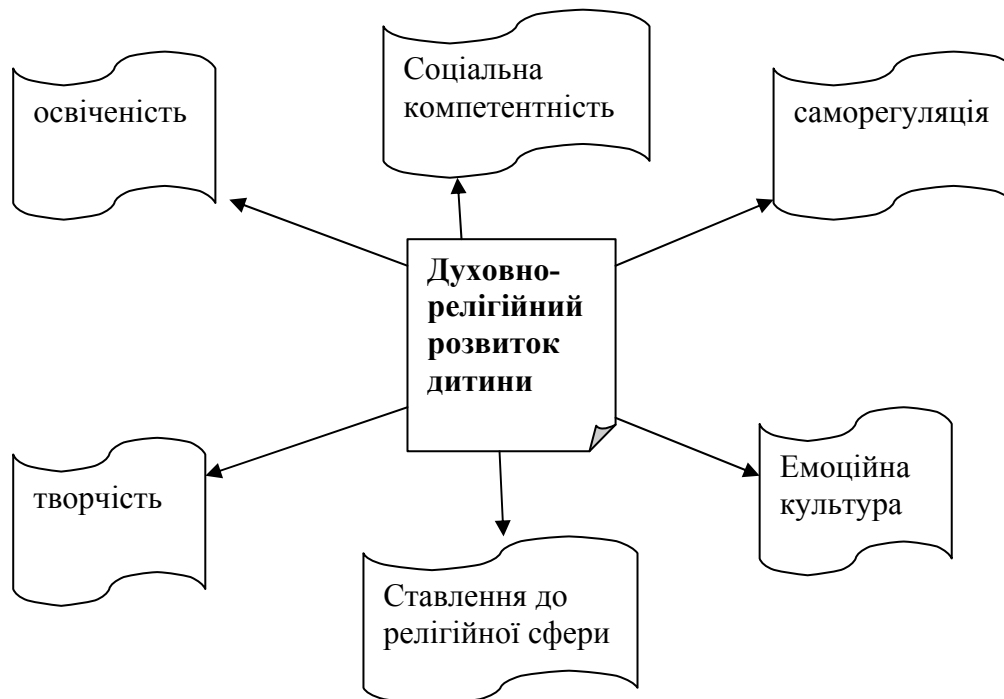

Рис. 2. Критерії дослідження особливостей духовно-релігійного розвитку дитини

Таким чином, при вивченні особливостей духовно-релігійного розвитку дитини слід акцентувати увагу на таких показниках: ставленні до релігійної сфери (емоційний, когнітивний та діяльнісний рівні), ціннісних пріоритетах, запасі знань, розумовому розвитку, пізнавальній сфері, мотивації до навчання, академічній успішності (освіченість), комунікативних здібностях, самостійності, вмінні взаємодіяти в колективі, статусі в колективі, соціальній оцінці (соціальна компетентність), самооцінці, рівні домагань, соціально-психологічних очікуваннях (саморегуляція), емоційно-вольових якостях, продукуванні ідей, дивергентному мисленні (творчість).

Висновки.

Питання духовно-морального аксіогенезу особистості є недостатньо дослідженим на сучасному етапі розвитку психологічної науки. Існують розбіжності, а іноді й антагонізм, у тлумаченні понять “духовність”, “духовна сфера”, “духовний розвиток дитини”. Відповідно, важливою проблемою постає визначення критеріїв розвитку духовності дитини.

У контексті духовно-релігійного виховання слід вивчати ставлення до релігійної сфери, особливості рівня освіченості, соціальної компетентності, саморегуляції, емоційної культури та проявів творчості дитини.

Використана література :

1. *Боришевський М. Й.* Дорога до себе : Від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія / М. Й. Боришевський. – К. : Академвидав, 2010. – 416 с. (Серія “Монограф”).
2. *Вус В. І.* Духовно-моральні цінності та особливості процесу їх засвоєння особистістю / В. І. Вус // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. – Т. XII, част. 7. – К., 2010. – С. 91-98.
3. *Вус В. І.* Духовно-религиозный компонент в учебно-воспитательном процессе / В. И. Вус / Научный часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова : зб. наукових праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – № 112. – С. 30-36
4. *Холодная М. А.* Психология интеллекта / М. А. Холодная. – Томск : Гардарики, 2006. – 226 с.
5. *Янушкявичене О. Л.* Духовное воспитание: история и современность / О. Л. Янушкявичене. – М. : “ПРО-ПРЕСС”, 2008. – 176 с.

***Вус В. І.* Теоретические основы исследования личностного развития ребенка в контексте духовно-религиозного воспитания.**

В статье рассматриваются основные психолого-педагогические модели осуществления формирующего воздействия на духовную сферу ребенка. Особое внимание уделяется теоретико-методологическим основам православной психологии. Определяются основные критерии исследования духовно-религиозного развития ребенка.

Ключевые слова: *духовность, религиозное воспитание, духовно-нравственные ценности.*

***VUS V. I.* Theoretical and methodological bases of investigation of child personality development in the context of spiritual and religious education.**

This paper discusses the main psychological and pedagogical models implement formative influence on the spiritual sphere of the child. Special attention is given to the theoretical and methodological foundations of orthodox psychology. The basic criteria of investigations of spiritual and religious development are defined in it.

Keywords: *spirituality, religious education, spiritual and moral values.*

УДК 792 (447.8) “18/19”: 37. 036 (091)

Городиська В. В.
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка

**ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ
ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ
(др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.)**

У статті здійснено розлогий аналіз діяльності театральних аматорських гуртків, лялькового театру на теренах Західної України (др. пол. ХІХ – поч. ХХ ст.), висвітлено становлення драматичного мистецтва у Галичині, Буковині та Закарпатті, розкрито вплив репертуару театральних вистав того часу на художньо-естетичне виховання учнівської молоді.